

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.195-206>

УДК 711.4

Яценко Віктор Олександрович,

доктор архітектури, професор кафедри

Ландшафтної та туристично-рекреаційної архітектури

Київський національний університет будівництва і архітектури

viktoryathenko@ukr.net,

<http://orcid.org/0000-0002-6054-729X>

Короткова Тетяна Миколаївна,

асистент кафедри

Ландшафтної та туристично-рекреаційної архітектури

Київський національний університет будівництва і архітектури

kotasya@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-8375-569X>

ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ НАЯВНИХ РЕСУРСНИХ, КУЛЬТУРНИХ, ІСТОРИЧНИХ ТА ЛАНДШАФТНИХ ПОТЕНЦІАЛІВ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ В ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

«Теоретики потратили багато років і часу на те, щоб вивчити роздуми своїх попередників в містобудуванні про правильність побудови і функціонування міст. І коли реальність втручається в їх роздуми, інколи загрожуючи, закреслити важко здобуті знання вони готові закреслити дійсність заради збереження свого «Я»

Джозеф Гріма

Анотація: в статті розглянуто деякі аспекти містобудівного, економічного, соціального, культурного, історичного та іншого розвитку, які впливали на специфіку малих міст та запропоновані принципи відродження їх повноцінного існування. Для прикладу, проаналізовано мале місто Золотоноша, стан історичного розвитку, яке занадто статичне, а перспектива занадто розмита.

Основні принципи побудовані на спробі залучити резерви міста до виявлення, актуалізації та пропозицій формування нової стратегії побудованої на основі історії, культури, економіки, екології та інше – розвитку системи туристично-рекреаційної галузі сумісно з прилеглими територіальними громадами та їх ресурсами.

Ключові слова: туристично-рекреаційний комплекс; мале місто; історія; соціальна сфера; стратегія, мережа; система; територіальна громада.

Вступ. Постановка проблеми. Дуже важко не погодитись з такими роздумами дивлячись на нинішній стан містобудівної теорії і практики. І якщо великі міста, в принципі, являються «законодавцями» містобудівної моди та малі, або якимось чином спробою їх дублювання, або інтерпретації відносно своїх можливостей.

І спеціалісти містобудівної галузі скоріше погоджуються з забаганками міста ніж спробою змінити кардинально його стратегію розвитку. Як правило, такі міста стають приреченими або на деградацію, або на поступове вимирання. Тому архітектор-містобудівник повинен розуміти як місто працює, живе, а не який воно має вигляд. Функціональний порядок і тільки потім зовнішній вигляд, який приємний спочатку, а якщо навпаки – чекай неприємностей.

Сьогоднішня помилка багатьох малих міст мабуть полягає в тому, що вони намагаються жити як великі не розуміючи, що в них різні системні позиції, різні ресурсні можливості, різні перспективні шляхи розвитку.

Вивченість проблеми. Малі міста як України так і інших країн є чи не найпоширеніша найпопулярніша форма поселень. Підтвердженням цього є ряд фактичних переваг, які роблять ці міста надто популярними – це історичність, економічний профіль, як правило, монопрофільні, адміністративні центри здатні на високому рівні управляти значними територіями. Особлива їх привабливість характеризується, з явно вираженим природним потенціалом, який може стати основою рекреаційної та туристичної галузі.

Мале місто – це вид поселення, яке на певному етапі, зрозуміло свої можливості і з часом побудувало свою самодостатню економічну програму існування і розвитку на принципах екологічності, етнічності, культури, історії не руйнування, а знаходження жителями комфортного співіснування.

Звичайно, дев'ятнадцяте століття стало для багатьох переломним коли суспільство окрилене ейфорією індустріалізації почало формувати нову уяву як воно має жити завтра.

Не зайвим для підтвердження буде згадати теоретичні та практичні пропозиції Альошина, Богорада, Ейнгорна, Станіславського, Хаустова, Доксіадіса, Саарінена, Гарньє, Еріка Глодена та багато інших. Сучасні дослідження дану тему широко висвітлюють такі архітектори як Ричков П., [1] Пшеничний Ю., Михайлишин О. досліджуючи особливості історичних міст Волині та центральної України; Ладигіна І. висвітлює специфічний конкретний регіон як найбільш інтенсивно освоєний з точки зору системності, виділяє позитивні та негативні фактори малих міст Харківщини в яких проживає близько 30% населення області. А такі міста як Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Дергачі, Чугуїв, Золочів та інші формують міжрайонні та районні системи

розселення, які різняться економічною основою, соціально-культурною сферою та характером залежності від обласного центру. [3]

Лещенко Н.А. розглядає співіснування минулого (історичного) та сучасного малих історичних міст на предмет можливого відновлення втраченого, збереження існуючого, підняти цінність соціально-культурного потенціалу та інше. [2]

Значна увага малим містам приділена дослідженням таким архітекторів як Дьомін М.М., Фомін І.О., Вадімов В.М., Доценко А.І., Рудницький А., Кучерявий В.П. та інші. [4, 13, 5, 9]

Клюшніченко Є. в своїх дослідженнях розглядав деякі аспекти економічного розвитку, які можуть впливати на відродження малих міст України в сучасних соціально-економічних умовах. [8]

Багато архітекторів вивчали регіональні особливості розвитку малих міст, так Русанова І. – соціально-економічний потенціал малих міст Львівщини; Посацький Б. – соціально-економічні передумови розвитку малих прикордонних міст західного регіону; Кучерявий В.- методичні проблеми збалансованості екологічних процесів у малих містах; Коптева Г. – естетико-психологічний аспект сприйняття просторово-часової структури малих міст; Ексарева Н. – потенціал і проблеми малих міст в інших країнах та багато інших.

Виклад основного матеріалу. В 1898 році щоб зупинити шалений ріст Лондона і повернути людей знову до природної форми існування, а саме сільську місцевість Ебенізер Говард запропонував новий тип малого міста – «місто-сад», де малозабезпечені жителі Лондона могли б жити економічним життям серед природи.

Його метою було створення самодостатніх малих міст – міст дійсно дуже приємних, гармонійних, функціонально-врівноважених, за однієї умови що ви людина слухняна і повністю віддані суспільній меті міста та не претендуєте на розвиток власних інтересів. Ні що інше як утопія тому, що право мати свої хоч незначні плани залишають за собою ті хто пропонує проект. На думку автора в такому місті мало проживати не більше тридцяти тисяч жителів. Не важко побачити в ідеї аналог місто середньовіччя.

Ще однією ортодоксальною ідеєю було «Місто краси» архітектора Деніела Берна. Мета досягти монументальності створених будинків шляхом прямих ліній, які оточені природою.

Теорія Гедеса – система малих міст рівномірно розміщених на території створюючи асоціацію великого міста.

Доволі інтересну програму бачення міста запропонували американські архітектори які підтримували саме малі міста, це Льюїс Мамфорд, Кларенс Стайн, Генрі Райт, Кетрін Бауер. Немає необхідності описувати їх програму,

слід хіба що нагадати їх девіз по відношенню великих міст які вони називали «Мегаполісом», «Тиранополісом», «Некрополісом», деспотом та інше.

Мабуть історичний екскурс достатній для того щоб впевнитись, що мале місто завжди було центром уваги дуже багатьох професій. Великі міста завжди створювали хаос та вбивали ту благу ідею яка пропонувалась, а незначні поселення викликали співчуття через обмеженість економічного розвитку та надання повноцінного соціального забезпечення. І все ж таки, щоб розглядати всі за і проти малого міста все-таки хочеться зрозуміти, що таке місто без чого мабуть не уникнути повторення цілої низки різних негараздів.

Місто сьогодні – це житлові масиви, райони, квартали для людей здебільшого середнього та низького достатку. Деякі його райони часто схожі на занедбані «трущоби», що віддзеркалює бездарність тих професіоналів, які слідуєчи недолугим нормам створили такі нудні зразки архітектури. Протилежність їм є багаті квартали які нажаль беззмистовні, з низьким професійним станом інколи перетинаються з вульгарщиною. Культурні центри є такими лише номінально тому, що виконують тільки розважальну функцію вперемішку з споживчою. Громадські центри – місце перебування людей, які не змогли визначитись в житті для чого вони і хто вони. Торгівля стандартна відрізняється світловою рекламою, бульвари як правило, прокладені нізвідки і нікуди. Мабуть потрібно зупинити фіксацію розумового насильства над містом яке всі бачать, відкривають, але погоджуються, з таким виразом «а хто не помиляється».

Така характеристика звичайно більш характерна для великих міст де успіхи архітекторів набагато важче побачити серед непривабливого оточення, яке перетворює місто в суцільне урбанізоване середовище де перемішано час, закони, думки, інтелект, потреби, можливості і все, що теоретики з часом прикрашають красивим терміном «стиль міста».

Сьогодні головний девіз міста – побудувати, неважливо що, для чого, як в ньому жити, побудувати те, що буде формувати наше майбутнє і значна провина в цьому саме лежить на архітекторах-містобудівниках до яких належать і автори.

В порівнянні з великими містами, малі мають таку ж кількість негараздів тільки відмінність в тому, що вони більш видимі через що вони і є менш привабливими для проживання. Ніхто не стане заперечувати для малих міст України характерні:

- вузька господарча спеціалізація;
- технічна застарілість більшості матеріальних фондів, та їх висока зношеність;

- несприятлива демографічна ситуація та високі показники міграційних процесів;
- низькій рівень освіти та відносно незначний вибір можливості навчання за бажанням;
- низький рівень зарплати та малий вибір професійного працевлаштування;
- бажає кращого і соціально-культурна сфера яка залежить здебільшого від допомоги великого міста;
- постійна втрата традиційних трудових навичок населення через постійне залучення сторонніх організацій з метою використання природного потенціалу не на користь міста;
- ну і звичайно, низький рівень використання рекреаційного потенціалу через слабку інфраструктуру як основної складової для розвитку потенціальної галузі. [7]

І мабуть тому життєвий цикл проектних рішень скорочується, дякуючи технічному прогресові, до самих мінімальних термінів, об'єднуються стадії проектування, і в той же час ми робимо вигляд, що можемо передбачити, спланувати, прорахувати на 25 років вперед. Як приклад абсурду цього, мабуть смішно проектувати транспортну інфраструктуру в генеральному плані міста опираючись тільки на знання про автомобільний транспорт сьогодні. Важко передбачити який вид прийде йому на зміну завтра, проте ми робимо розрахунки виходячи із знань про такий вид. І от дивно чого тоді ми не враховуємо норми які були в містах 200 років назад коли в основному був кінний транспорт. Такий підхід в побудові стратегії розвитку міста яка відображається в вигляді застарілого генерального плану який розробляється роками і старіє ще на стадії отримання сумнівних інформативних даних, уже мабуть гріх критикувати і «потрібно» затверджувати.

Мале місто не може бути постійним статичним елементом, яким воно є сьогодні не може бути вчорашнім, воно не стало ще завтрашнім, воно таке як ми – живе, розвивається і старіє. Місто складається з великої кількості статичних архітектурних елементів, але саме воно більш подібне до кочівника який влаштовує своє життя з урахуванням різноманітних факторів оточення.

Мале місто як ніхто робить спроби бути схожим на велике і дуже часто переступає через своє минуле, а саме в ньому криється значний потенціал для розвитку.

На 1 січня 2020 року в Україні налічувалось 374 малих міст що становить 81% від загальної кількості (460). [6] Малі міста, як правило, історично були засновані і отримали можливість стати містом завдяки переважаючій якійсь функції. Завдяки наявності історичного минулого яке збереглося і стало

основою центру міста, природному потенціалу для розвитку соціальної сфери, промисловості коли основою розвитку ставало значне промислове підприємство, місто транспортний вузол, міста сільськогосподарських районів які об'єднували незначні підприємства переробки рослинництва та тваринництва.

Сьогодні саме монопрофільність господарчого комплексу малих міст стає проблемою підтримання необхідного рівня в порівнянні з середніми та великими містами.

Часто не конкурентоспроможність, а іноді і втрата необхідності призводить до демографічного та соціального занепаду, разом з цим ускладнюється пошук місця в економічному комплексі країни щоб вижити. Нова адміністративна реформа в якійсь мірі послабила зовнішній тиск та дала можливість розвиватись за рахунок сфер діяльності які до недавнього часу були просто через те, що був ресурс. Проте частина з малих міст витратила свій адміністративний імунітет і це стало ще однією причиною призупинення їх розвитку на деякий час. Проте ставши центрами територіальних громад з'явилась можливість більш активно залучати ресурси які є власністю не тільки міста, а і прилеглих населених пунктів, не тільки ресурси в межах міста, а і міжміські території. Для багатьох міст це стало стимулом для розвитку різних типів туризму від сільського до пізнавального або наукового. В такому випадку наразі необхідність розробки традиційного генерального плану міста мабуть втрачає актуальність. А на заміну можна винести концепцію просторового розвитку міста як такого, спільного з іншими територіальними громадами. [17]

В «Загальнодержавній програмі розвитку малих міст» від 4 березня 2004 року (№1580-IV) сформульовано головну мету яка полягає в нормативно-правових, економічних, організаційних механізмах покращення всіх сфер функціонування міст. В програмі запропонована типологія малих міст яка мала б конкретизувати стратегічні плани розвитку:

- міста які знаходяться в зоні впливу великих міст, (характерними є Київська та Харківська області);
- міста з значним рекреаційним потенціалом (Західний регіон);
- міста з високим природним та історико-культурним потенціалом;
- міста центри сільськогосподарських районів;
- міста з невизначеною функціональною орієнтацією.

Більш детально в даній публікації хотілося б зупинитись на одному з малих міст Черкаської області – м. Золотоноша. Місто яке згадується ще в 1651 році і до цього часу набрало ряд функцій таких як природні, економічні, історичні, адміністративні проте практично немає чіткої стратегії свого майбутнього. За п'ять століть місто спромоглося досягти ледь 30 тисяч жителів,

а з прилеглими населеними пунктами близько 60 тисяч жителів. І таких міст значна доля в загальній кількості, а саме які сьогодні зупинилися в виборі концепції свого розвитку або хоч би нерегресивного існування. Проблема яка в більшості тягнеться уже десятиліття і причина її проста, місто відучилось працювати на себе, думати за себе та комплексно використовувати свій існуючий потенціал.

Як приклад, місто Золотоноша вперше згадується з чисельністю населення в 1,5 тисяч осіб, а в основі його економіки було сільське господарство та ремісництво як і більшість майбутніх міст України. Наступні двісті років містечко стає містом та повітовим центром Київського намісництва. Проте політичний та адміністративний центр не привели до значного зростання міста і кількість населення ледь подвоїлась, а економіку поповнили тільки ряд підприємств харчової промисловості. І тільки початок 19 століття став значним поштовхом розвитку, в місті крім існуючих з'являються: торгівля, металургія, будівельна галузь а кількість населення зростає до 13.8 тисяч осіб.

На даний час економіку доповнили деревообробна, машинобудування, тваринництво та інші, що характеризує місто як з невизначеним вектором розвитку. Хоч з появою нових виробничих підприємств населення виросло до 27,6 тисяч осіб на 1970 рік і ця кількість зберіглась до 2020 року, також 27,6 тисяч осіб. (Рис. 1)

Саме така ситуація дає можливість такі малі міста, які зупинились в своєму розвитку, виділити в окремий тип який потребує пошуку нових шляхів вирішити дану проблему. Один із шляхів вирішення є залучення до побудови стратегії ресурсного, природного, культурного та історичного потенціалу. Можливо «статичність», якщо так можна назвати, розвитку міста може змінити новий напрямок розвитку з залученням наявних можливостей. Як приклад пропонується вивчення та популяризація традицій, історії, культури, тощо, шляхом радикально нової діяльності — дотримування туристично-рекреаційної мережі як міста так і прилеглих територій. Дослідження можливостей дозволило сформулювати ключові принципи за якими можливий даний процес.

Одним з таких принципів є «Принцип історичної аргументації можливостей організації туристично-рекреаційної мережі як системи локального рівня місто (територіальна громада) з спільними межуючими прилеглими територіальними громадами». Важливим аргументом даного принципу є спільні права на всі сфери природної, історичної, культурної, економічної діяльності з визначенням ролі кожного як елемента системності існуючої мережі. Створення нової галузі з залученням уже існуючих, напівзруйнованих, занедбаних, використаних не за призначенням елементів яка

буде здатна відновити історичну справедливість в відношенні до суспільства яке все це створювало. [18]

Рис. 1 Діючий генеральний план м. Золотоноша

Як розвиток даного принципу пропонується «Принцип спільного розвитку туристично-рекреаційної мережі як системи: історія-природа-суспільство-економіка». Принцип передбачає не виконання суб'єктами певних визначених функцій, а комплексній побудові спільної діяльності в даній галузі.

Третій принцип який є продовженням попереднього це бажання самого суспільства: «Соціальна сфера як об'єднуючий фактор цілісності туристично-рекреаційної системи міста, і прилеглих територій». Прилеглими територіями є нові суб'єкти адміністративної системи – об'єднані територіальні громади.

Запропоновані принципи сформовано на дослідженнях спроможності окремого міста з його ресурсним потенціалом, і ні в якому випадку не є матрицею для копіювання. Вони характеризують методику об'єднання тих можливостей малого міста за допомогою яких місто може отримати новий поштовх до розвитку.

Висновок. Стан малих міст України, як показує різноманітна статистика, знаходиться в складному стані і стратегія «дід мій орав, батько орав і я буду орати» до формальних підходів виконання законодавчих та нормативних актів проблему не зможе зрушити. Залишаючи державний сегмент формування загальних економічних, соціальних, екологічних, культурних задач, кожне місто, територіальна громада має визначити хто вона і що вона може. Не розробку статичних генеральних планів міст, а програм просторової організації всіх функцій міст та прилеглих нових суб'єктів адміністративного устрою – територіальних громад як локальних систем місцевого рівня є можливою новою перспективою зростання як окремих малих міст так і суспільства в цілому з новою державною свідомістю та відповідальністю.

В роботі використані деякі дані з дипломного дослідження магістра Стеценка В. керівниками якого були автори.

Список використаних джерел:

1. Ричков П. Дорогами нежной Ровенщины. М. 1989. 65 с.
2. Лещенко Н.А. Реконструкція історичних центрів малих міст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. КНУБА, Київ. 2015. С. 218-233.
3. Ладигіна І.В. Гуманізація міського середовища районних центрів Харківської області. *Колективна монографія: Інноваційні технології в архітектурі і дизайні*. ХНУБА, Харків. 2017. 668 с.
4. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем. Будівельник, Київ. 1991. 185 с.
5. Даценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія і практика). *НАН України, РВПС України*. Фенікс, Київ. 2010. 536 с.
6. Міста України (за населенням). Uk.m.wikipedia.org.
7. Загальнодержавна програма розвитку малих міст. Затверджено Законом України від 4 березня 2004 року, № 158–IV.
8. Ключніченко Є. Економічні засади розвитку та відродження малих міст України. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. Діпромісто, Київ. 2008. № 15. С. 26–34.
9. Рудницький А.М. Пріоритетні напрямки і проблеми розвитку міст і регіонів України. Укрархбудінформ, Київ. 2000. С. 128–130.

10. Марков Е.М. Малые города в системах расселения. Стройиздат, М., 1980. 196 с.
11. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем. *Інститут регіональних досліджень НАН України*. Видавничий дім А.С.С. 2004. С. 110–117.
12. Кучерявый В.П. Природная среда города. Вища школа, Львів. 1984. 144 с.
13. Фомін І.О. Основи теорії містобудування. *Підручник*. Наукова думка, Київ. 1996.
14. Білоконь Ю.М. Типологія містобудівних об'єктів. *Навчальний посібник*. Укрархбудінформ, Київ. 2001. 68 с.
15. Развитие малых городов УССР. Будівельник, Київ. 1988. 104 с.
16. Проблемы развития малых городов. КиевНИИПградостроительства, Киев. 1981. 96 с.
17. Яценко В.А. Элементы культурно-исторического середовища – об'єкт спільних інтересів міста та приміської зони. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. КНУБА, Київ. 2015. № 41. С. 242–245.
18. Яценко В.О. Національна політика децентралізації як містобудівний процес зміни системи розселення України. *Містобудування та територіальне планування*. КНУБА, Київ. 2018. № 67. С. 546–553.

References

1. Rychkov, P. (1989). On the paths of tender Rivne region. [Dorohamy neznoi Rovenshchynu]. 65 p. (in Russian)
2. Leshchenko, N. A. (2015). Reconstruction of historical centers of small towns. [Rekonstruktsiia istorychnykh tsestriv malykh mist] Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. P. 218–233. (in Ukrainian)
3. Ladyhina, I. V. (2017). Humanization of the urban environment of district centers of Kharkiv region. [Humanizatsiia miskoho seredovyscha raionnykh tsestriv Kharkivskoi oblasti] Innovatsiini tekhnolohii v arkhitekturi i dyzaini. 668 p. (in Ukrainian)
4. Demyn, N.M. (1991). Management of the development of urban planning systems. [Upravlenye razvytyem hradostroytelnykh system]. 185 p. (in Ukrainian)
5. Datsenko, I. (2010). Territorial organization of resettlement (theory and practice). [Terytorialna orhanizatsiia rozselennia (teoriia i praktyka)] NAN Ukrainy, RVPS Ukrainy. 536 p. (in Ukrainian)
6. Cities of Ukraine (by population). [Mista Ukrainy (za naseleнням)] uk.m.wikipedia.org. (in Ukrainian)

7. National program for the development of small towns. [Zahalnoderzhavna prohrama rozvytku malykh mist] Zatverdzheno Zakonom Ukrainy vid 4 bereznia 2004 roku, № 158–IV. (in Ukrainian)
8. Kliushnichenko, Ye. (2008). Economic principles of development and revival of small towns of Ukraine. [Ekonomichni zasady rozvytku ta vidrodzhennia malykh mist Ukrainy] Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrainy, Vyp.(15). P. 26–34. (in Ukrainian)
9. Rudnytskyi, A. M. (2000). Priority directions and problems of development of cities and regions of Ukraine. [Priorytetni napriamky i problemy rozvytku mist i rehioniv Ukrainy]. P. 128–130. (in Ukrainian)
10. Markov, E. M. (1980). Small towns in settlement systems. [Malye horoda v systemakh rasseleniia]. 196 p. (in Ukrainian)
11. Habrel, M. M. (2004). Spatial organization of urban systems. [Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system] Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy. P. 110–117. (in Ukrainian)
12. Kucheriavyi, P. (1984). The natural environment of the city. [Pryrodnaia sereda horoda]. 144 p. (in Ukrainian)
13. Fomin, I.O. (1996). Fundamentals of urban planning theory. [Osnovy teorii mistobuduvannia] Pidruchnyk. (in Ukrainian)
14. Bilokon, Yu. M. (2001). Typology of urban planning objects. [Typolohiia mistobudivnykh obektiv] Navchalnyi posibnyk. 68 p. (in Ukrainian)
15. Development of small towns in the Ukrainian SSR. [Razvytye malykh horodov USSR]. 1988. 104 p. (in Russian)
16. Problems of development of small towns. [Problemy razvytyia malykh horodov] KyevNYYPhradostroytelstva. 1981. 96 p. (in Ukrainian)
17. Yatsenko, V. A. (2015). Elements of the cultural and historical environment are the object of common interests of the city and the suburbs. [Elementy kulturno-istorychnoho seredovyscha – ob'ekt spilnykh interesiv mista ta prymiskoi zony] Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia, Vyp.(41), 242–245. (in Ukrainian)
18. Yatsenko, V. O. (2018). National policy of decentralization as an urban planning process of changing the settlement system of Ukraine. [Natsionalna polityka detsentralizatsii yak mistobudivnyi protses zminy systemy rozselennia Ukrainy] Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, Vyp.(67), 546–553. (in Ukrainian)

Annotation

Doctor of Architecture, Prof. **Viktor Yatsenko**, assistant **Tatiana Korotkova**
Kiev National University of Construction and Architecture.

Principles of use of available resource, culture, historical and landscape potentials of small cities of Ukraine in shaping the strategy of promising development

The article deals with some aspects of urban planning, economic, social, cultural, historical and other development, which influenced the specifics of small cities and the principles of reviving their full existence were proposed. For example, the small city of Zolotonosha, a state of historical development, which is too static and the prospect is too blurred.

The basic principles are based on the attempt to attract the city reserves in identifying, updating and proposals for the formation of a new strategy based on history, culture, economy, ecology and more-the development of the tourist and recreational industry system is compatible with adjacent territorial communities and their resources.

The key principles of the new development strategy in the context of a new administrative policy in the article highlights "the principle of historical argumentation of the possibilities of organizing a tourist and recreational network as a system of local level." An important argument of this principle is the common rights to all areas of activity with the role of everyone as an element of the system system.

"The principle of joint development of the tourist and recreational network as a system: history-nature-society-economy." The principle is the unifying activity of all subjects of the system.

And the third principle "Social sphere as a combination of the integrity of the tourist and recreational system of the small city and the surrounding territories.

The surrounding areas are new entities of the administrative system - united territorial communities.

Keywords: tourist and recreational complex; small city; history; social sphere; strategy; network; system; territorial community.